

УДК 371.3: 796.015.132: 373.5

Юденюк В. М.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ НАВИЧОК

Стаття присвячена систематизації даних, накопичених щодо одного із основних напрямів, спрямованих на зміцнення здоров'я та розвиток фізичних якостей учнів – це збереження здоров'я учнів у процесі фізичного виховання в основній школі. Окреслено основні положення системи збереження здоров'я учнів, які відносимо до фізичного розвитку рухових навичок на уроках фізичної культури в закладах загальної середньої освіти. Зазначено, що збереження здоров'я є компетенцією сучасного учителя фізичної культури. Обґрунтовано необхідність формування компетентності збереження здоров'я сучасного вчителя фізичної культури і здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти, яка ґрунтується на медичних і валеологічних концептуальних положеннях про зміцнення і збереження здоров'я особистості.

Ключові слова: здоров'язбереження, учні основної школи, фізичний розвиток, рухові навички.

Постановка проблеми. Державна політика у галузі освіти спрямована на забезпечення здоров'я підростаючого покоління в усіх його складових: духовній, соціальній, психічній, фізичній. Це здійснюється через розвиток ефективної валеологічної освіти, повноцінне медичне обслуговування, оптимізацію режиму навчально-виховного процесу, створення екологічно сприятливого життєвого простору, реалізацію ідеї гуманізації освіти і здоров'язбереження учасників педагогічного процесу.

У наш час фахівці наголошують на необхідності зміцнення здоров'я дітей та підлітків, зокрема, засобами фізичного виховання [1; 2; 3; 4; 6].

Зміцнення і збереження здоров'я покоління, яке підрастає, визначають освітні і соціально-економічні пріоритети розвитку сучасного українського суспільства. Одним із основних напрямів, спрямованих на зміцнення здоров'я та розвиток фізичних якостей учнів, є здоров'язбереження учнів у процесі фізичного виховання в основній школі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі вивчення наукових джерел, маємо зазначити, що даній проблемі присвячені численні праці як зарубіжних: Бобринская И. Г., Ніколаєв Д. В., Смирнов А. В., Руднев С. Г., Donnelly J. E., Lambourne K. [9; 16], так і вітчизняних: Безверхня Г. В., Боднар І., Воскобойнікова Г. Л., Воробйов М. І., Врублевський Є. П., Вознюк Т. В., Грищенко С. В., Костюкевич В. М., Круцевич Т. Ю., Носко М. О., Носко Ю. М., Сергієнко Л. П. [1–8; 10–14] дослідників. Зазначимо, що дані, накопичені щодо проблеми здоров'язбереження учнів середнього шкільного віку у процесі розвитку рухових навичок, не є вичерпаними, та потребують більш глибокого вивчення, узагальнення та систематизації. Вищезазначене й обумовлює актуальність нашого дослідження. Формуванню, зміцненню і збереженню здоров'я покоління, яке підрастає, засобами фізичного виховання та підвищення адаптаційних можливостей дітей та молоді присвячені наукові праці вітчизняних дослідників.

Маємо зазначити, що пріоритетом державної гуманітарної політики щодо національного виховання має бути забезпечення громадянського, патріотичного, морального, трудового виховання, формування здорового способу життя, соціальної активності, відповідальності та толерантності [15].

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри соціальної роботи Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка та кафедри безпеки життєдіяльності, фізичного виховання та здоров'я людини Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка.

Мета статті – на основі узагальнення наукової педагогічної літератури обґрунтувати основні положення щодо здоров'язбереження учнів основної школи в процесі розвитку рухових навичок.

Завдання роботи

1. Обґрунтувати, що здоров'язбереження учнів закладів загальної середньої освіти є метою українського суспільства у формуванні здорового покоління, яке підрастає.

2. Проаналізувати процес формування здоров'язбережувальної компетентності сучасного педагога галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти.

3. Вивчити валеологічні концептуальні положення про зміцнення і збереження здоров'я дітей шкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування валеологічного мислення у покоління, що підрастає, як зазначено у дослідженні Носка М. О., Грищенко С. В., Носко Ю. М. – це необхідність «знайти способи і методи формування свідомості та культури здорового способу життя» [14, с. 84]. Тому, можна зазначити, що кожна людина повинна мати свій власний валеологічно обґрунтований план розвитку та індивідуальну програму способу життя, який вона обирає, опираючись на набуті знання та досвід, а також орієнтуючись на позитивний досвід соціального оточення.

Констатуємо, що під впливом соціуму діти та молоді люди обирають «напрямок своєї життєдіяльності та розвитку інтелекту, як одного з визначальних резервів адаптації. Статистично доведено, що розвиток інтелекту в основному впливово визначають: генетичний та біологічний чинники – 40-45 %; соціальний та екологічний – 55 % (з них екологічному відводиться близько 15 %)» [2, с. 127; 3, с. 62].

Погоджуємося з думкою дослідниці Воскобойникової Г. Л., що «провідна ідея концепції здоров'язбереження учасників педагогічного процесу в системі професійної підготовки у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини полягає в усвідомленні та розумінні сутності і значущості здоров'язбереження як важливої і необхідної складової педагогічного процесу формування професійної компетентності майбутнього педагога» [2, с. 127].

Також маємо констатувати, що враховуючи основні функції, покладені суспільством на урок фізичної культури в школі (розвиток фізичних якостей та зміцнення здоров'я дітей в процесі занять з метою підготовки учнів до майбутньої трудової діяльності), провідне місце в системі здоров'язбереження належить фізичному розвитку рухових навичок закладів загальної середньої освіти.

Варто зауважити, що основою для забезпечення ефективності здоров'язбережувальної педагогічної діяльності майбутнього педагога у галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини є теоретико-методологічне обґрунтування її сутності і змісту. Здоров'язбережувальна педагогічна діяльність поєднує інтегрований психолого-педагогічний вплив, що забезпечує формування, зміцнення і збереження здоров'я учасників педагогічного процесу на рівні всіх його складових: фізичного, психічного, морального і соціального, мотивує розвиток педагогічної майстерності та професійної досконалості, здоров'яформувальний та здоров'язбережувальний освітній вплив на учнів основної школи. Більшість науковців вважають, що здоров'язбереження є компетенцією сучасного учителя фізичної культури, в процесі формування здорового підростаючого покоління майбутнього нашої держави, засобами освіти та виховання [2, с. 127].

Разом з тим, аналіз наукової літератури дозволяє зауважити наявність ряду проблем, які склалися в сучасних умовах щодо компетенції здоров'язбереження учасників педагогічного процесу, яка реалізується в освітньому закладі за двома напрямками: здоров'яформувальний напрям – превентивно-санологічний та валеологічний психолого-педагогічний супровід; здоров'язбережувальний – лікарсько-педагогічний контроль педагогів і педагогів-медиків в освітньому закладі та у соціальному середовищі [2, с. 128].

Не можемо не погодитися з думкою, що методологічною основою формування здоров'язбережувальної компетентності є діалектичний метод пізнання: єдність свідомості і діяльності, теорії і практики; принципу гуманізації освіти; валеофілософії, валеопедагогіки; сучасних фундаментальних наукових досліджень проблем підвищення якості освіти, впровадження реалізації ідей здоров'язбереження в загальній середній освіті України.

Для вирішення проблем, які склалися, фахівці пропонують налагоджувати традиційні зв'язки сім'ї та школи, переглядати систему тестування, підвищувати в підлітків мотивацію до занять фізичними вправами за рахунок розвитку усвідомленого ставлення до рухових дій, збільшення освітньої цінності уроків, диференційованого підходу до учнів закладів загальної середньої освіти тощо [1; 5; 6; 7].

Актуальність обраного напрямку дослідження обумовлює необхідність дослідження особливостей здоров'язбереження учнів основної школи в процесі фізичного розвитку рухових навичок.

Контроль навчальних досягнень учнів основної школи на уроках фізичної культури, відповідно до навчальної програми з фізичної культури для закладів загальної середньої освіти: 5-9 класи [6, с. 48; 8, с. 62], здійснюється за наступними видами діяльності: засвоєння техніки виконання фізичної вправи; виконання навчального нормативу (з урахуванням динаміки особистого результату); виконання навчальних завдань під час проведення уроку; засвоєння теоретико-методичних знань.

Для оцінювання розвитку фізичних якостей використовуються орієнтовні навчальні нормативи (містяться в програмах варіативних модулів), які розроблено для кожного року вивчення. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів із фізичної культури затверджені наказом МОН України від 05.05.08 № 371.

Для оцінки фізичного розвитку дітей середнього шкільного віку використовують велику кількість методів, серед яких найбільш доступними в процесі педагогічного контролю є [11; 12; 13]: візуальні, антропометричні, метод таблиць, метод індексів, методи оцінки біологічного віку тощо.

Висновки. Здоров'язбереження учнів закладів загальної середньої освіти є важливою метою українського суспільства у формуванні здорового підрастаючого покоління. Для сучасних вчителів фізичної культури цей процес є соціальною місією, яку вони мають виконати.

Формування здоров'язбережувальної компетентності сучасного педагога галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я учнів закладів загальної середньої освіти ґрунтується на медичних і валеологічних концептуальних положеннях про зміцнення і збереження здоров'я особистості, як найвищої цінності суспільства.

Перспективами подальших розвідок у напрямі досліджень є вивчення практичного досвіду здоров'язбереження учасників педагогічного процесу у системі закладів загальної середньої освіти та у зміцненні і збереженні здоров'я учнів.

Використані джерела

1. Боднар І. Обґрунтування тестів і нормативів системи поточного контролю фізичної підготовленості і здоров'я учнів середнього шкільного віку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Фізична культура і спорт : зб. наукових праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 10 (65) 15. С. 31-35. (Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури»).
2. Воскобойнікова Г. Л. Здоров'язбереження учасників педагогічного процесу професійної підготовки майбутніх педагогів галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 112. Т. 3. Чернігів : ЧНПУ, 2013. С. 126-128. (Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт).
3. Воскобойнікова Г. Л. Медико-валеологічна компетентність майбутнього учителя початкової школи: теоретичні та методичні основи формування: *монографія*. Київ. 2012. 416 с.
4. Данилевич М. В. Співпраця сім'ї та школи у фізичному вихованні учнів середнього шкільного віку : *автореф. дис. кандидата наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення»*. Луцьк, 1999. 17 с.
5. Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://osvita.ua/school/estimation/2358/>.
6. Круцевич Т. Оцінка як один із факторів підвищення мотивації учнів до фізичної активності. *Фізичне виховання в школі*. 1999. № 1. С. 47-50.
7. Круцевич Т. Ю., Воробйов М. І., Безверхня Г. В. Контроль у фізичному вихованні дітей, підлітків та молоді. Київ : Олімпійська література, 2011. 224 с.
8. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів : 5-9 класи / *авт. : Т. Круцевич, С. Дятленко, І. Турчик [та ін.]*. Київ, 2009. 116 с.
9. Николаев Д. В., Смирнов А. В., Бобринская И. Г., Руднев С. Г. Биомпедансный анализ состава тела человека. Москва : Наука, 2009. 392 с.
10. Савка В. Г., Радько М. М., Воробьев А. А. [и др.]. Спортивная морфология : *учебное пособие*. Черновцы : Книги – XXI, 2005. 196 с.
11. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. Київ : Олімпійська література, 2001. 440 с.
12. Теоретико-методичні основи контролю у фізичному вихованні та спорті: *монографія / В. М. Костюкевич, Є. П. Врублевський, Т. В. Вознюк [та ін.] ; [за заг. ред. В. М. Костюкевича]*. Вінниця : ТОВ «Планер», 2017. 218 с.
13. Теория и методика физического воспитания : *в 2-х тт. / [под ред. Т.Ю. Круцевич]*. Київ : Олимпийская литература, 2003. Т. 1: *Общие основы теории и методики физического воспитания*. 2003. 424 с.
14. Носко М.О., Грищенко С.В., Носко Ю.М. Формування здорового способу життя: *навчальний посібник*. Київ : МП Леся, 2013. 160 с.
15. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. *Указ Президента України № 344/2013 / У* [Електронний ресурс] Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.
16. Donnelly J. E., Lambourne K. Classroom-based physical activity, cognition, and academic achievement. *Preventive Medicine*, 2011. Vol. 52 (Suppl. 1). P. 36-42.

THE HEALTH KEEPING OF PRIMARY SCHOOL SCHOOLCHILDREN IN THE DEVELOPMENT OF MOVEMENT SKILLS

Strengthening and preserving health of the younger generation determine the educational and social and economic priorities of the development of modern Ukrainian society. One of the main directions aimed at improving the health and development of the physical qualities of students is to maintain the health of students in the process of physical education in the primary school.

The purpose of the article is based on the generalization of scientific pedagogical literature, to substantiate the basic provisions for the preservation of the health of students of the primary school in the process of development of motor skills.

Objectives of the article: to substantiate that the essence of the process of health preserving of students of general secondary educational institutions is the goal of Ukrainian society in the formation of a healthy younger generation; to analyze the process of forming the competence of health preservation of the modern educator of the field of physical education, sports and health of students of institutions of general secondary education; to study the valeological conceptual provisions on strengthening and preserving the health of school-age children.

The leading place in the system of health preservation belongs to the physical development of motor skills of institutions of general secondary education. Most scholars believe that preserving health is the competence of the modern physical education teacher, in the process of forming a healthy younger generation of the future of our state, by means of education and upbringing.

Conclusions. Preserving the health of students of general secondary educational institutions is an important goal of Ukrainian society in shaping a healthy younger generation. For modern physical education teachers, this process is a social mission that they have to fulfill.

Formation of the competence of preserving the health of the modern teacher of physical culture and health of students of institutions of general secondary education is based on medical and valeological conceptual provisions on strengthening and preserving the health of the individual as the highest value of society.

Prospects for further research inquiries are the study of the practical experience of maintaining the health of participants in the pedagogical process in the system of institutions of general secondary education and in strengthening and maintaining the health of students.

Key words: *health preservation, pupils of the primary school, physical development, motor skills.*

Стаття надійшла до редакції 01.10.2018 р.